

РИБАКОВ М.В., здобувач,
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ СИСТЕМ ДІАГНОСТИКИ В МЕНЕДЖМЕНТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Рибаків М.В. Функціональний розвиток та інструментарій систем діагностики в менеджменті аграрних підприємств.

Мета статті полягає в дослідженні еволюції предмета і завдань функції управління «моніторинг», а так само її координації по відношенню до функції «економічний аналіз». Аналізуючи та узагальнюючи наукові роботи багатьох вчених, була розглянута еволюція моніторингу та економічного аналізу в рамках систематизації поглядів дослідників на предмет і завдання цих функцій управління. Обґрунтовано, наявність невизначеності в уявленнях предмету досліджуваних функцій, та часткове перетинання їх предмету і завдань. З точки зору концепції управління властивостями підприємства сформульовані несуперечливі визначення, предмету і завдань, скоординованих між собою функцій.

Ключові слова: моніторинг, економічний аналіз, функція управління, еволюція, предмет, завдання, властивості підприємства.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Науково-теоретичний розвиток функцій управління відбувається постійно, з часу їх виділення. Моніторинг, як і економічний аналіз - не виняток. Аналіз динаміки їх розвитку є важливим завданням науки, оскільки дозволяє знайти слабкі і ще неопрацьовані місця, а так же вдосконалити їх. Оскільки ці функції є важливими інструментами в руках керуючих підприємством для забезпечення комплексного сприйняття менеджерами і власниками, як самого підприємства, так і навколишнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню моніторингу, як невід'ємної частини менеджменту підприємства, присвятили свої праці багато вчених, які одночасно працювали над розширенням знань щодо функції управління «економічний аналіз».

Практична відсутність розгляду розвитку функції управління «моніторинг» в контексті її відділення від функції «економічний аналіз» обумовлюють актуальність дослідження. Тому, дане дослідження присвячене еволюції уявлень про предмет і завдання економічного аналізу і моніторингу в наукових публікаціях вчених різних країн.

Формулювання цілей статті. За допомогою історичного та абстрактно-логічних методів дослідити еволюцію предмета і завдань функції управління

«моніторинг», а також здійснити її координацію по відношенню до функції «економічний аналіз».

Виклад основного матеріалу дослідження. Як, свого часу, «економічний аналіз», як функція управління, відокремилася від функції «бухгалтерський облік», так і функція управління «моніторинг» повинна бути відокремлена від функції «економічний аналіз» і скоординована щодо її. Оскільки досі відбувається часткове їх перетин.

Для підтвердження гіпотези, а так само досягнення мети статті проаналізуємо предмет і завдання, економічного аналізу, а так само моніторингу, за весь історичний період існування наукових публікацій, оскільки саме дані елементи функції є структурно утворюють.

Початок публікації, за якими можливо простежити думки вчених з приводу предмета і завдань даних функцій доводиться:

- на 1938 р для економічного аналізу;
- на 1991 р для моніторингу.

До 1974 року характерний більший розкид думок щодо предмета економічного аналізу. Можливо, це пов'язано зі становленням економічного аналізу, і дискусією, яка велася на той час щодо цього питання. Після 1974 р., діапазон розкиду думок звужився, в той же час, однозначного розуміння предмета економічного аналізу в наукових колах не спостерігалось.

Після 1990 р. з'явилися кілька нових трактувань предмета економічного аналізу, це: соціально-економічна ефективність, аналітична функція управління. Зникли формулювання предмета - показники (відхилення показників від плану), хід виконання плану та ін. Можливо вони були пов'язані зі способом виробництва, який був притаманний того періоду.

В даний час відповідно до думки вчених предметом економічного аналізу, без відповідного більшості, голосів є: причини освіти і зміни результатів господарської діяльності; господарські процеси підприємства; господарська діяльність; результати діяльності; соціально-економічна ефективність; аналітична функція управління.

Що стосується предмета функції «моніторинг», то з 1991 по 2001 рр. в публікаціях різні вчені вважали: динаміку (зміну); процеси, що відбуваються на підприємстві; економічний об'єкт; інформацію.

З 2001 року по теперішній час лідируючу думку щодо предмета моніторингу має інформація. Хоча в перше десятиліття вона була на останньому місці за частотою згадування.

Починаючи з 2004 року з'явилися публікації, в яких в якості предмета спостереження виступає: «інвестиційна привабливість»; «конкурентоспроможність»; «стійкість»; «ділова репутація»; «економічна безпека».

Дуже часто предмет економічного аналізу збігається з методом моніторингу. Значна кількість вчених вважають предметом моніторингу процеси, які відбуваються на підприємстві. Інші предметом економічного аналізу вбачають «господарські процеси».

Таким чином, навіть через майже століття від виділення економічного аналізу як окрему функцію, немає єдиної думки щодо його предмета. З цього приводу добре помічає Г.В. Савицька що часто «в визначеннях спостерігається ідентифікація предмета АГД з його об'єктами і не знайдений поділ АГД з іншими науками, що вивчають господарську діяльність підприємства чи господарські явища і процеси» [5]. Дійсно, господарська діяльність, процеси підприємства, стан підприємства - це об'єкти, як економічного

аналізу, так і моніторингу. І бути предметом функції не можуть бути.

Найбільш близькі до суті предмета моніторингу, на нашу думку, є «показники». Даний предмет згадувався як в предметі моніторингу, так і економічного аналізу. У той же час показники це лише інструмент вимірювання, з цього, не можуть бути предметом моніторингу та економічного аналізу.

Якщо розглядати підприємство як об'єкт, то первинним, в його характеристиці та спостереженні за ним, є його властивості [10]. Дана категорія є центральною в концепції управління властивостями. Вимірювання саме по собі засноване на чисельному вираженні властивостей, де показники служать лише засобом вимірювання [6]. Тоді, предметом моніторингу є сукупність властивостей підприємства, які знаходить важливим власник або керуючий підприємством, і їх зміна в часі (динаміка).

Що стосується предмета економічного аналізу, то до даної функції найбільше, на нашу думку, підходять, визначення дані Г.В. Савицькою [5]: «причини утворення і зміни результатів господарської діяльності». Тоді тлумачення предмета економічного аналізу, скориговане на концепцію управління властивостями підприємства, буде наступним: причини утворення і зміни, важливих для власника або керуючого, властивостей підприємства.

Дані визначення предметів досліджуваних функцій дозволяють: уникнути плутанини предмета функцій з їх об'єктом, а також із засобом (інструментом) досягнення; скоординувати між собою і відокремити один від одного функції управління «моніторинг» і «економічний аналіз».

Для уточнення завдань моніторингу, по відношенню до економічного аналізу проаналізуємо публікації. Початок публікації, за якими можливо простежити думки вчених з приводу завдань даних функцій доводиться: на 1969 р. для економічного аналізу; на 1991 р. для моніторингу.

Після 1991 р. зникли формулювання наступних завдань: «узагальнення передового досвіду», «перевірка оптимальності управлінських рішень», «сприяння вдосконаленню управління

виробництвом і механізму господарювання», «здійснення повного господарського розрахунку», «сприяння вдосконаленню управління технічним прогресом», «сприяння дотриманню інтересів всіх учасників виробництва», «формування людини комуністичного суспільства», «прогнозування очікуваних результатів діяльності», «дослідження зв'язку і взаємодії техніки і економіки та їх впливу на виконання плану».

Найбільш часто зустрічаються наступні завдання «економічного аналізу»: «виявлення внутрішньогосподарських резервів зростання ефективності, вивчення і узагальнення конкретного досвіду», «наукове обґрунтування управлінських рішень та їх оптимізація», «контроль за ходом виконання плану або економічним використанням ресурсів або виконанням управлінських рішень», «дослідження економічних явищ, факторів і причин, що зумовили їх», «оцінка результатів діяльності підприємства», «визначення обґрунтованості плану і нормативів», «об'єктивна оцінка ефективності господарської діяльності».

Найбільш часто зустрічаються такі завданнями даної функції: «спостереження», «збір даних», «аналіз», «прогноз», «розробка шляхів поліпшення об'єкта, коригування», «обробка інформації та даних». Якщо даний список порівняти з завданнями економічного аналізу, то відбувається перетин завдань: «розробка шляхів поліпшення об'єкта, коригування» (моніторинг) - «наукове обґрунтування управлінських рішень та їх оптимізація».

Крім того незрозуміло як співвідносяться завдання моніторингу «аналіз даних», «прогноз даних» з завданнями економічного аналізу.

Проведене порівняння завдань моніторингу і економічного аналізу дозволяє зробити висновок про часткове перетині завдань економічного аналізу та моніторингу. Щоб уникнути перетинання, сформулюємо завдання моніторингу згідно виділеного раніше предмету.

У список завдань моніторингу підприємств, згідно з узагальненими даними

і з позиції концепції управління властивостями підприємства, повинні входити:

1) збір даних, необхідних для вимірювання властивостей підприємства (важливих для власника або менеджера підприємств);

2) вимір, важливих для власника або менеджера підприємств, властивостей, (наприклад, економічної ефективності, фінансової та економічної стійкості, ліквідності, ділової репутації, конкурентоспроможності і т.д.);

3) вимір динаміки властивостей підприємства;

4) зберігання отриманих даних і вимірювань.

У завдання функції «моніторинг», на увазі необхідність відокремлення від функції «економічний аналіз» не входять задачі «аналіз», «прогноз», «розробка шляхів поліпшення об'єкта, коригування», «контроль», «зміна об'єкта».

Завданнями економічного аналізу є: дослідження економічних факторів і причин, що зумовили те чи інше виміряне значення властивостей підприємства; наукове обґрунтування управлінських рішень; виявлення внутрішньогосподарських резервів поліпшення властивостей підприємства; вивчення та узагальнення конкретного досвіду.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити висновки: моніторинг отримав розвиток в науковій думці в рамках економічного аналізу, до 1991 року, коли його почали виділяти як окремий метод дослідження, а так само як функцію управління; з позиції концепції управління властивостями підприємства, предметом функції управління «моніторинг» є сукупність, а так само зміна в часі (динаміка), властивостей підприємства, які знаходить важливим власник або керуючий підприємством; завданнями моніторингу – збір даних, вимірювання властивостей і їх динаміки, зберігання отриманих даних і вимірювань.

Література.

1. Берка К. Измерения понятия, теории проблемы / К. Берка. – М. : Прогресс, 1987. – 320 с.
2. Баринов Ю.Г. Организационный мониторинг: концепт, генезис, инструментарий / Ю.Г. Баринов // Труды псковского политехнического института. – 2008. – № 152. – С. 137-142.
3. Каплан Р.С. Сбалансированная система показателей. От стратегии к действию / Р.С. Каплан, Д.П. Нортон. – М. : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2003. – 304 с.

4. Ларченко Е.М. Конфликт мнений в трактовке определения понятия мониторинг рынка труда / Е.М. Ларченко // Вестник магистратуры, 2013. – № 4 (19). – С. 106-111.
5. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности / Г.В. Савицкая. – Минск : РИГТО, 2012. – 367 с.
6. Файоль А. Общее и промышленное управление [Электронный ресурс] / А. Файоль // Режим доступа: <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/5783>.
7. Church A.H. The science and practice of management [Electronic resource] / A. Hamilton Church. – New York. – 1918. – 535 с. – Access mode: http://openlibrary.org/books/OL24601473M/The_science_and_practice_of_management.
8. Eilon S. Management control / Samuel Eilon. – Boston : Harvard Business School Press, 1971. – 207 с.
9. Gosling D.H. Measuring the performance of divisional cost centres / D.H. Gosling // CMA Magazine. – 1988. – № 7/8. – P. 3-30.
10. Smith M. The rise and rise of the NFI / M. Smith // Management Accounting. – 1990. – № 68. – P. 6-24.
11. Vangermeersch R., Church A.H. History of Accounting: An International Encyclopedia, [edited by Michael Chatfield and Richard Vangermeersch]. New York: Garland Publishing, 1996. – P. 124.

References.

1. Berka K. (1987). *Izmereniya ponyatiya, teorii problemy [Measurement concepts, theory problems]*. Moscow: Progres, p. 320 [in Ukrainian].
2. Barinov Yu.G. (2008). Organizacionny monitoring: concept, genesis, instrumentariy [Organizing monitoring concept, Genesis, tools]. *Trudy pskovskogo politehnicheskogo institute – Proceedings of the Pskov Polytechnic Institute*, No 152, pp. 137-142 [in Russian].
3. Kaplan R.S., and Norton D.P. (2003). *Sbalansirovannaya sistema pokazateley. Ot strategii k deystviyu [Balanced Scorecard. From strategy to action]*. Moscow: ZAO «Olimp-Bizness», p. 304 [in Russian].
4. Larchenko E.M. (2013). Konflikt mneniy v traktovke opredeleniya ponyatiya monitoring rynka truda [The conflict of opinion in the interpretation of the definition of the labor market monitoring]. *Vestnik magistratury – Master's Herald*, No 4 (19), pp. 106-111 [in Russian].
5. Savickaya G.V. (2012). *Analiz hozyaystvennoy deyatel'nosti [Business Analysis]*. Minsk: RIGTO, p. 367 [in Russian].
6. Fayol A. (1923). *Obschee i promyshlennoe upravlenie [General and Industrial Management]*. Moscow. Retrieved from <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/5783> [in Russian].
7. Church A.H. (1918). *The science and practice of management*. New York, p. 535. Retrieved from http://openlibrary.org/books/OL24601473M/The_science_and_practice_of_management [in English].
8. Eilon S. (1971). *Management control*. Boston: Harvard Business School Press, p. 207 [in English].
9. Gosling D.H. (1988). *Measuring the performance of divisional cost centres*. CMA Magazine, No 7/8, pp. 3-30 [in English].
10. Smith M. (1990). *The rise and rise of the NFI*. Management Accounting, No 68, pp. 6-24 [in English].
11. Vangermeersch R. Church, Alexander Hamilton. (1996). *History of Accounting: An International Encyclopedia*, [edited by Michael Chatfield and Richard Vangermeersch]. New York: Garland Publishing, pp. 124 [in English].

Аннотация.

Рыбаков М.В. Функциональное развитие и инструментарий систем диагностики в менеджменте аграрных предприятий.

Цель статьи состоит в исследовании эволюции предмета и задач функции управления «мониторинг», а так же ее в координации по отношению к функции «экономический анализ». Анализируя и обобщая научные работы многих ученых, была рассмотрена эволюция мониторинга и экономического анализа в рамках систематизации взглядов исследователей на предмет и задачи этих функций управления. Обосновано, наличие неопределённости в представлениях предмета исследуемых функций, а так же частичное пересечение их предмета и задач. С точки зрения концепции управления свойствами предприятия сформулированы непротиворечивые, предмет и задачи, скоординированных между собой рассматриваемых функций.

Ключевые слова: мониторинг, экономический анализ, функция управления, эволюция, предмет, задачи, свойства предприятия.

Abstract.

Rybakov M. Functional development and tools diagnostics systems in the management of agricultural enterprises.

The purpose of the article is to study the subject of evolution and management tasks "monitoring", as well as its coordination with respect to the function of an "economic analysis". By analyzing and summarizing the research work of many scientists, evolution monitoring and economic analysis in the systematization of the views of researchers on the subject and objectives of management functions was reviewed. It is proved the existence of uncertainty in the test object representations of functions, as well as some overlap of subject and objectives. In terms of the properties of the enterprise management concepts are formulated consistent, object and task, coordinated among themselves the functions in question.

Key words: monitoring, economic analysis, management function, evolution, object, enterprise properties.

Стаття надійшла до редакції 01.09.2016 р.

Бібліографічний опис статті:

Рыбаков М.В. Функциональный розвиток та інструментарій систем діагностики в менеджменті аграрних підприємств / М.В. Рыбаков // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – 2016. – № 3. – С. 23-26.

Rybakov M. (2016). *Functional development and tools diagnostics systems in the management of agricultural enterprises*. *Actual problems of innovative economy*, No 3, pp. 23-26.